

Miltä päihde- ja mielenterveyspalvelujärjestelmämme näyttää tilastojen ja tutkimuksen valossa?

Työikäisten mielenterveys- ja päihdepalvelujen tietofoorumi 8.5.2023

Kristiina Kuussaari

5.5.2023

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Esityksen sisältö

- Mielensterveysoireiden esiintyvyys ja palvelujen käyttö
- Päihteiden käytön esiintyvyys ja palvelujen käyttö
- Havaintoja kansallisesta mielensterveys- ja päihdepalveluihin tehdystä asiakaspalautekyselystä

Mielenterveysoireiden esiintyvyys ja palvelujen käyttö

Psyykkinen kuormittuneisuus FinSote -väestötutkimuksessa

- FinSoten (nykyisin TerveSuomi) avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja palvelukokemuksissa tapahtuneita muutoksia **eri väestöryhmissä ja alueittain**.
- Tutkimuksen otos koostuu Suomessa vakituisesti asuvasta 20 vuotta täyttäneestä väestöstä. Yläikärajaa ei ole. **Viimeisin tiedonkeruu syksy 2022 – talvi 2023, tuloksia ei vielä käytettävissä**.
- Vuonna 2020 tutkimuksen otos oli 61 600 ja vastausprosentti 46,4 % (N=28 199). Aineisto kerättiin **syyskuun 2020 ja helmikuu 2021 välisenä aikana**.
- Vastauskatoa korjataan käyttämällä painokertoimia. Painokertoimen laskentaan on käytetty koko otokselle saatavissa olevia tietoja: ikä, sukupuoli, siviilisääty, koulutusaste, kieli ja asuinalue.

Psyykkisen kuormittuneisuuden mittari MHI-5

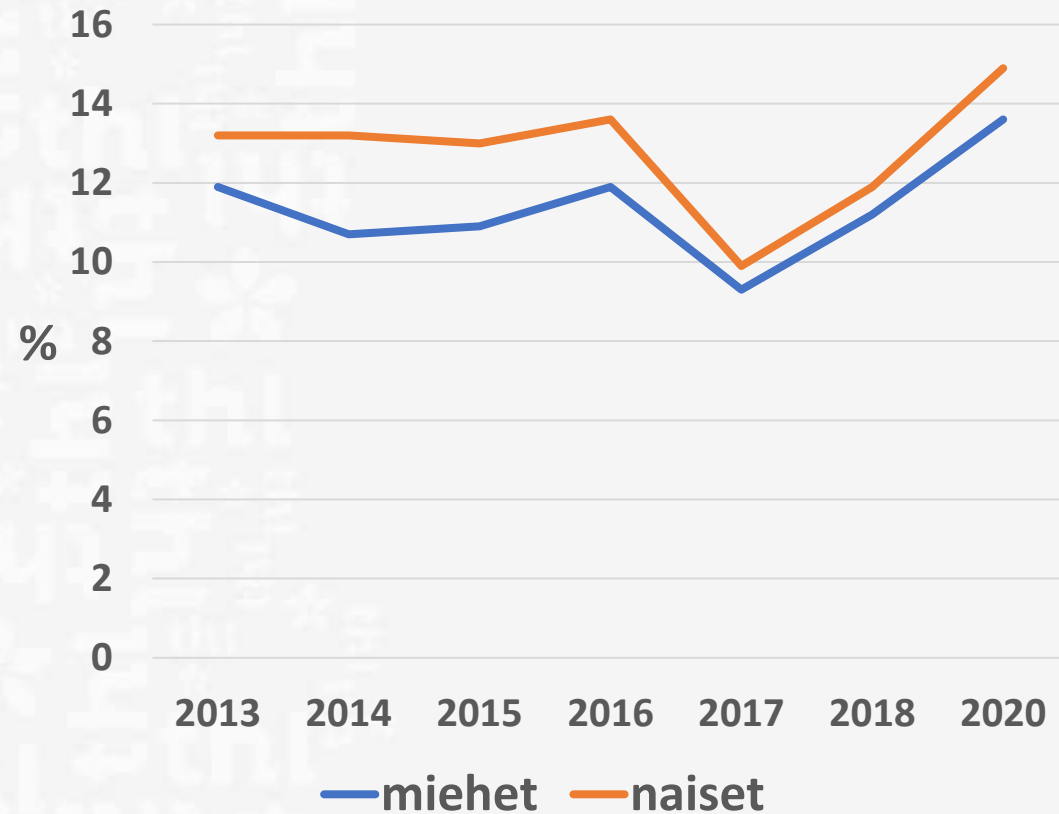
27. Kuinka suuren osan ajasta olet 4 viime viikon aikana:

Valitse yksi vaihtoehto joka riviltä

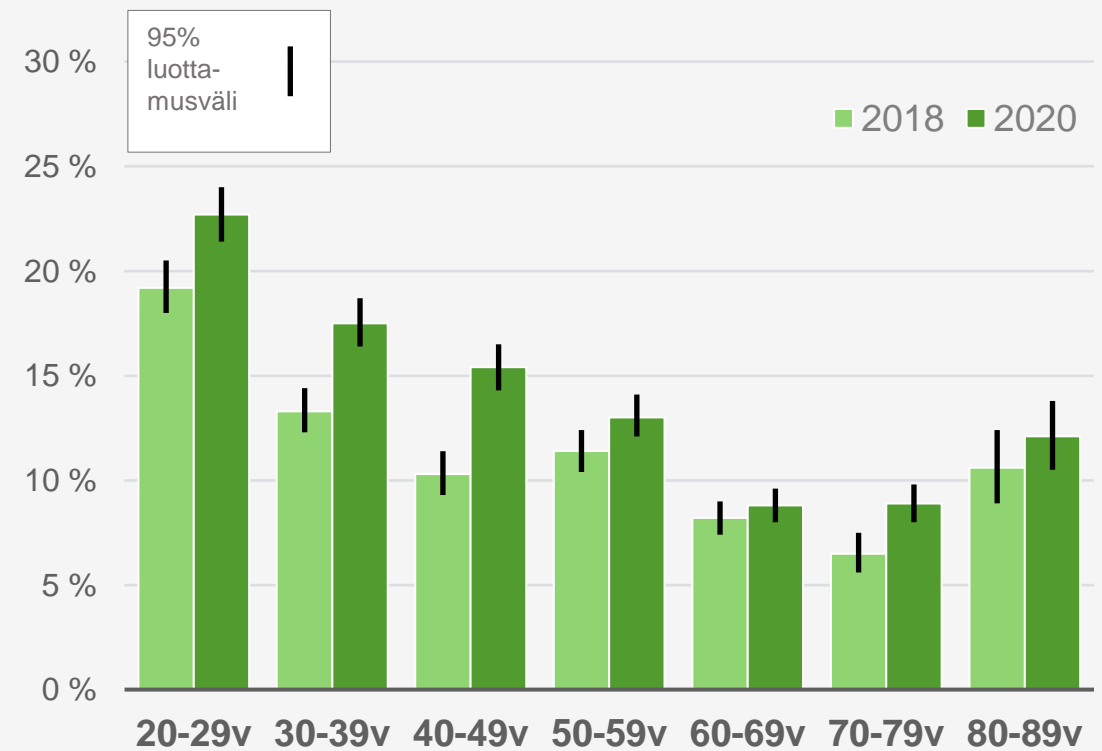
	koko ajan	suurimman osan aikaa	huomattavan osan aikaa	jonkin aikaa	vähän aikaa	en lainkaan
ollut hyvin hermostunut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
tuntenut mielialasi niin matalaksi, ettei mikään ole voinut piristää sinua	☐	☐	☐	☐	☐	☐
tuntenut itsesi tyyneksi ja rauhalliseksi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
tuntenut itsesi alakuloiseksi ja apeaksi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ollut onnellinen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (MHI \leq 52) vuosina 2013-2020

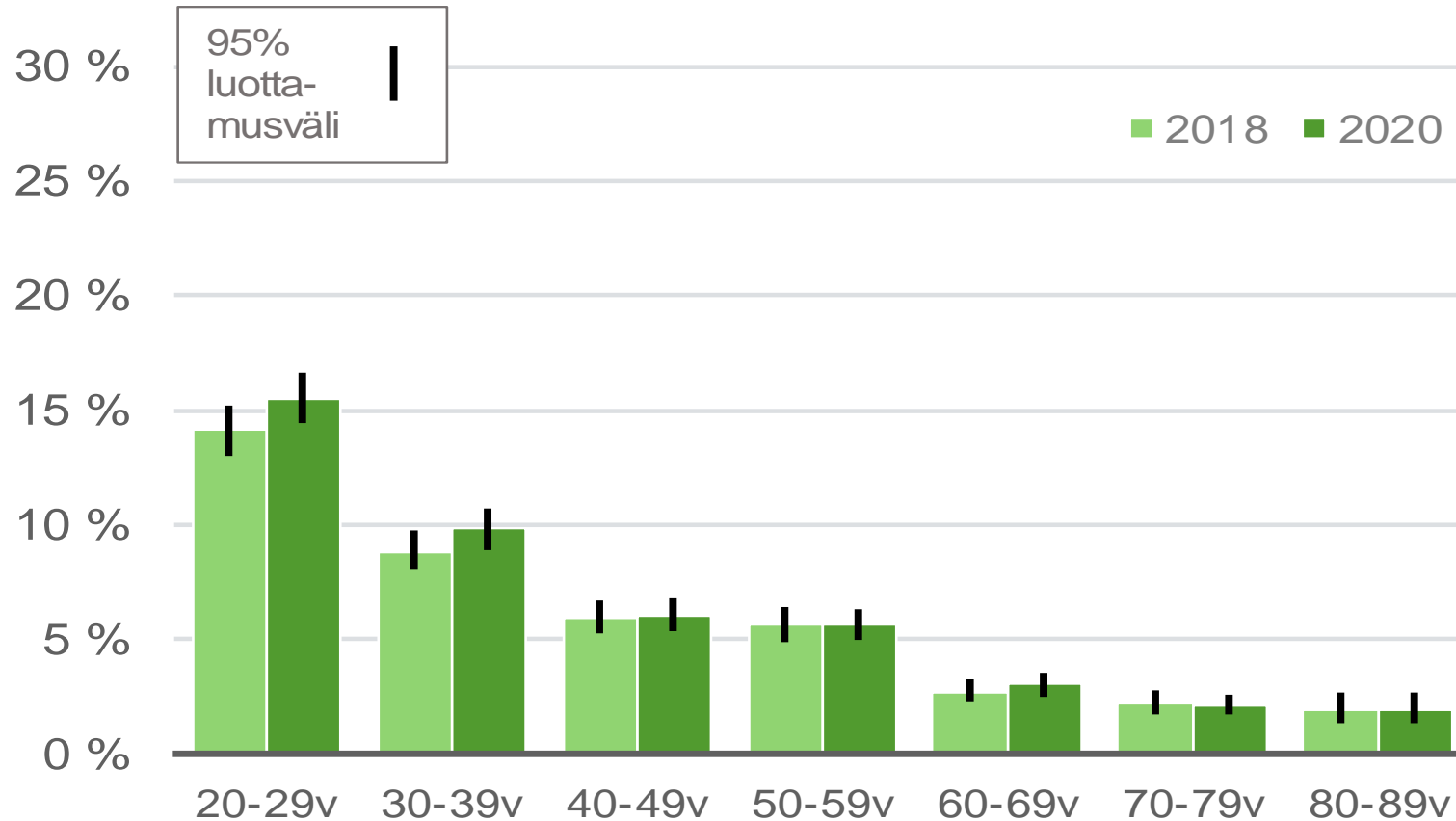

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus 2018 ja 2020 ikäryhmittäin

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

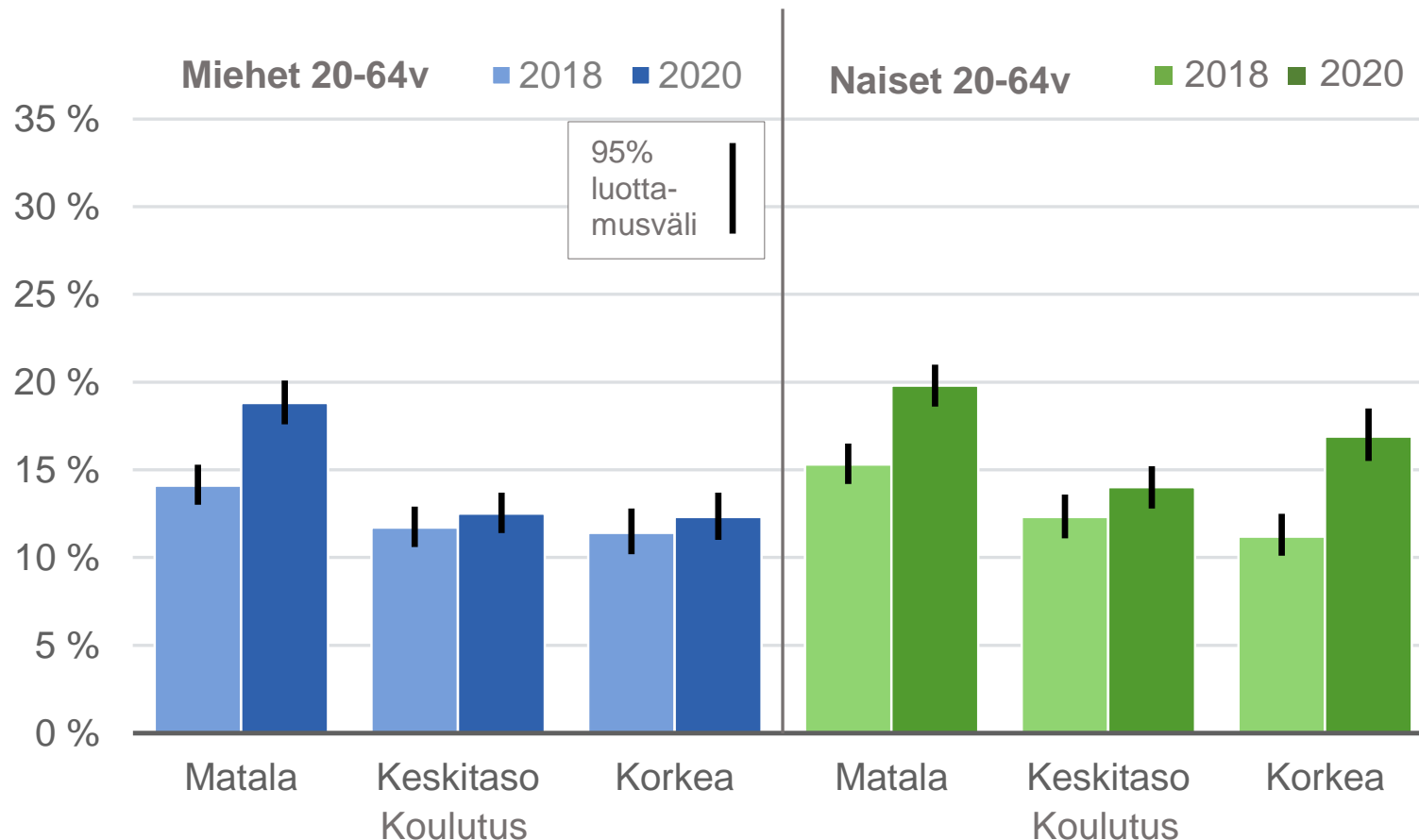
Itsemurha-ajatuksia viimeisen 12 kk aikana kokeneiden osuus 2018 ja 2020 ikäryhmittäin

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

Psyykinen kuormittuneisuus lisääntyi niillä, joilla on matala koulutustaso, sekä korkeakoulutetuilla naisilla

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%)

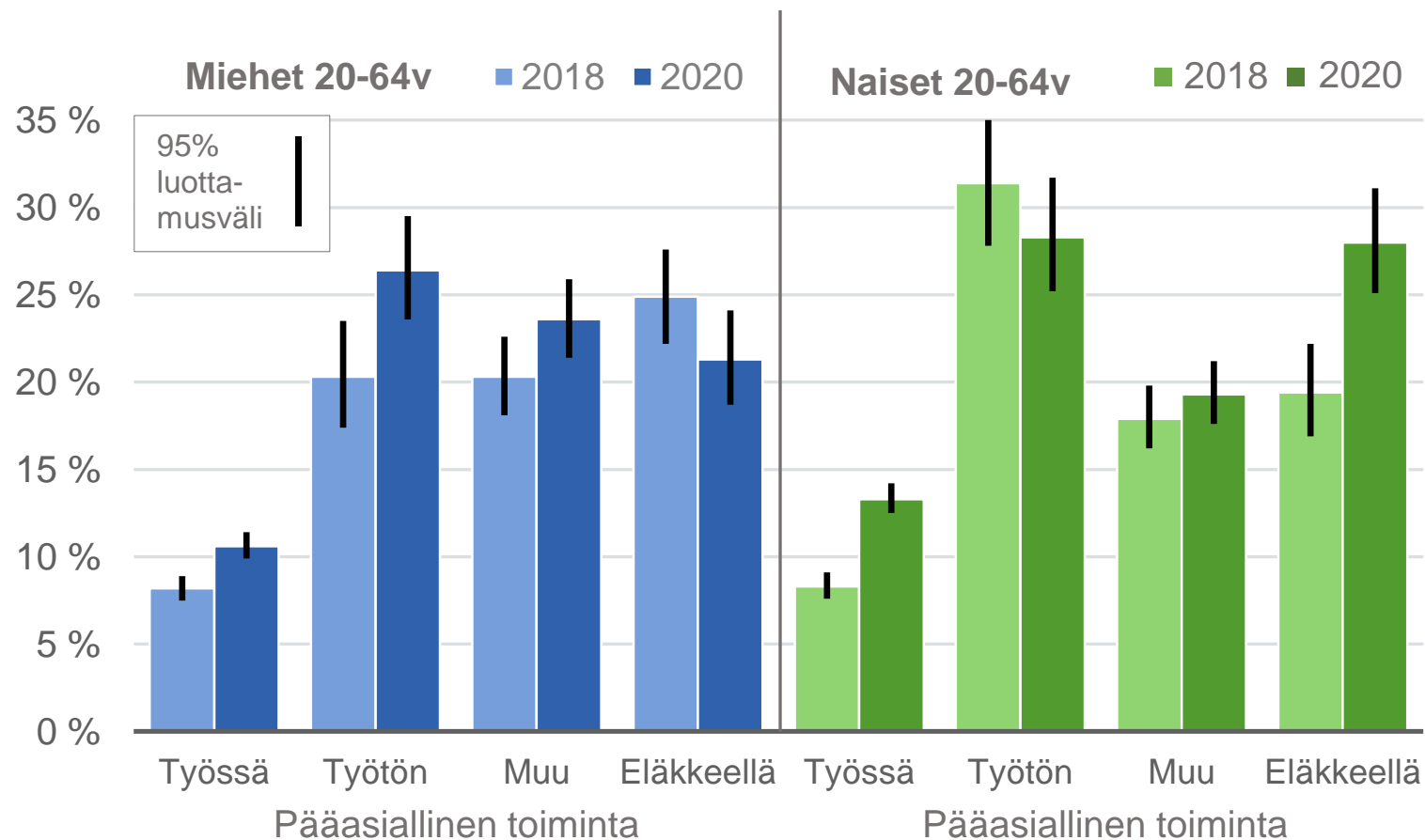

- Suvisaari ym. 7/2021: Kielteisimmät muutokset havaittiin korkeasti koulutetuilla naisilla, joilla sekä psyykinen kuormittuneisuus että itsemurha-ajatukset lisääntyivät

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

Psyykkisen kuormittuneisuuden muutokset pääasiallisen toiminnan mukaan

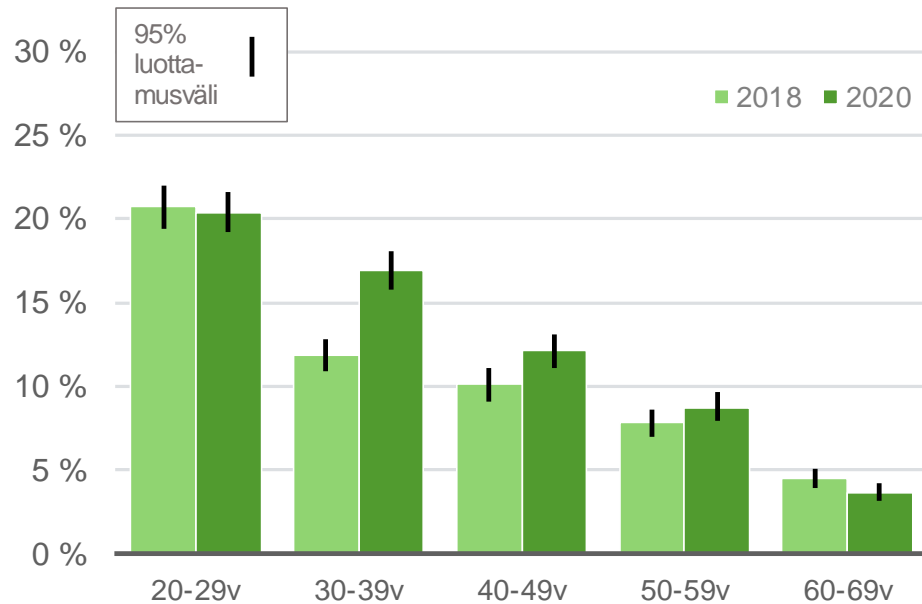
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%)

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

- Työikäisillä yleisintä psyykinen oireilu on työttömillä ja eläkkeellä olevilla naisilla sekä työttömillä miehillä
- Kielteiset muutokset: työssä käyvät sekä eläkkeellä olevat naiset ja työttömät miehet

Terveyspalvelujen käyttö mielenterveyteen liittyvien ongelmien vuoksi viimeisen 12 kk aikana

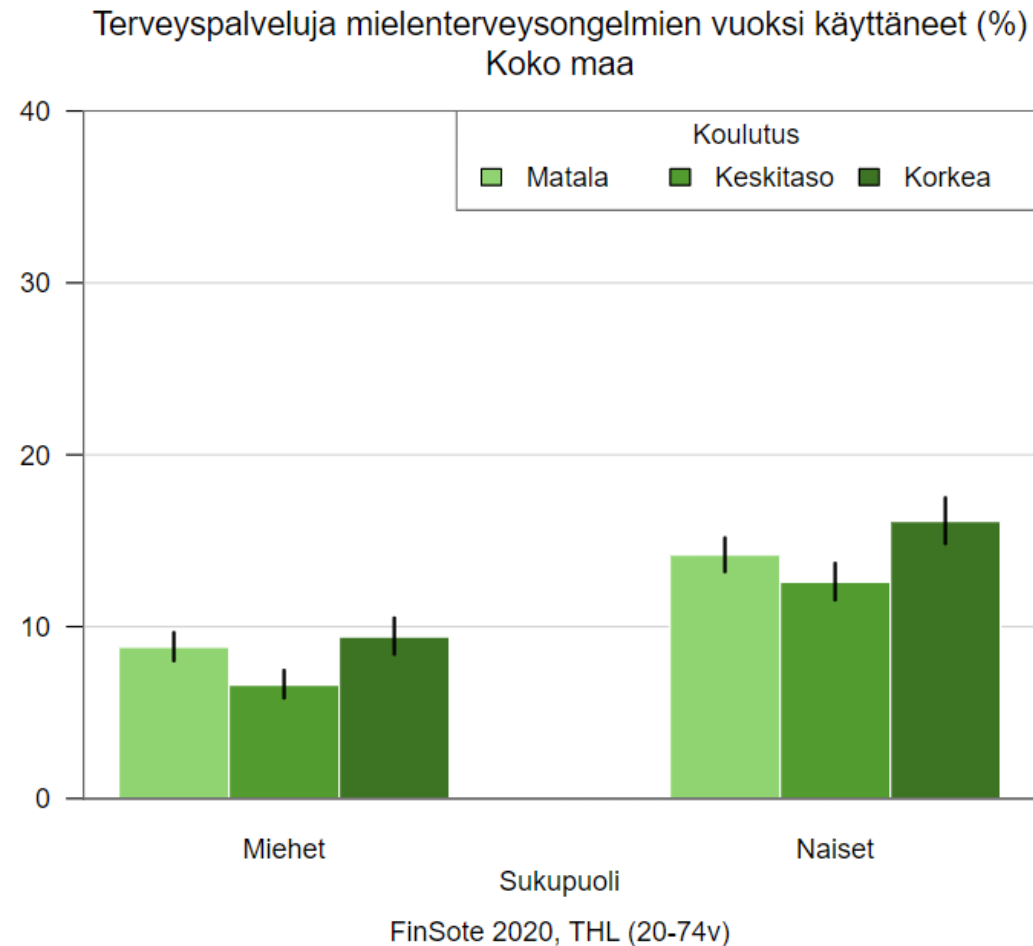

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

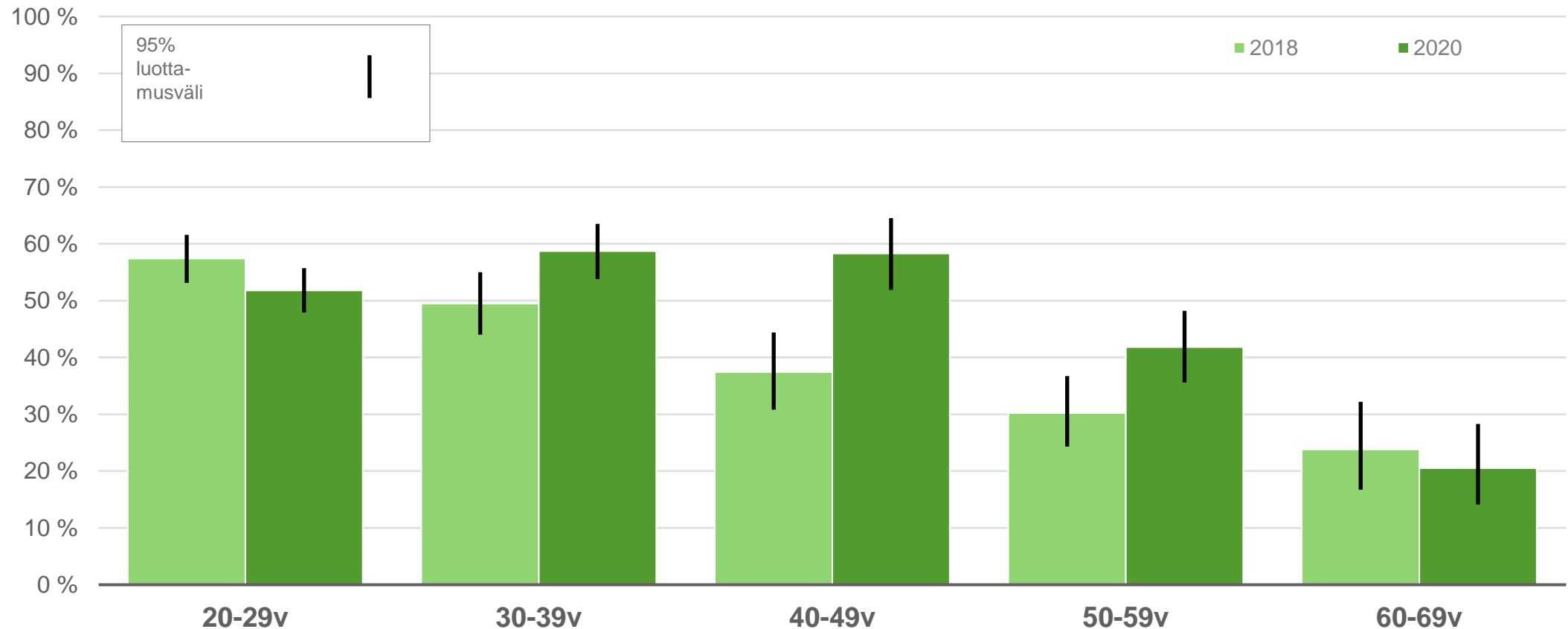
46. Oletko käynyt mielenterveydellisten tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien takia 12 viime kuukauden aikana:

	en	kyllä, mielenterveydellisten ongelmien vuoksi	kyllä, päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien vuoksi
terveyskeskuksessa, työterveyshuollossa tai opiskeluterveydenhuollossa	☐	☐	☐
psykiatrian poliklinikalla	☐	☐	☐
A-klinikalla, katkaisuhoidossa tai muussa päihdehoidossa	☐	☐	☐
yksityisvastaanotolla (esim. lääkäri, psykologi)	☐	☐	☐
psykiatrisessa tai muussa sairaalassa	☐	☐	☐
muussa hoitopaikassa	☐	☐	☐

Terveyspalvelujen käyttö mielenterveysongelmien vuoksi koulutustason mukaan (muistutuksena, että eniten oireilua oli matalasti koulutetuilla)

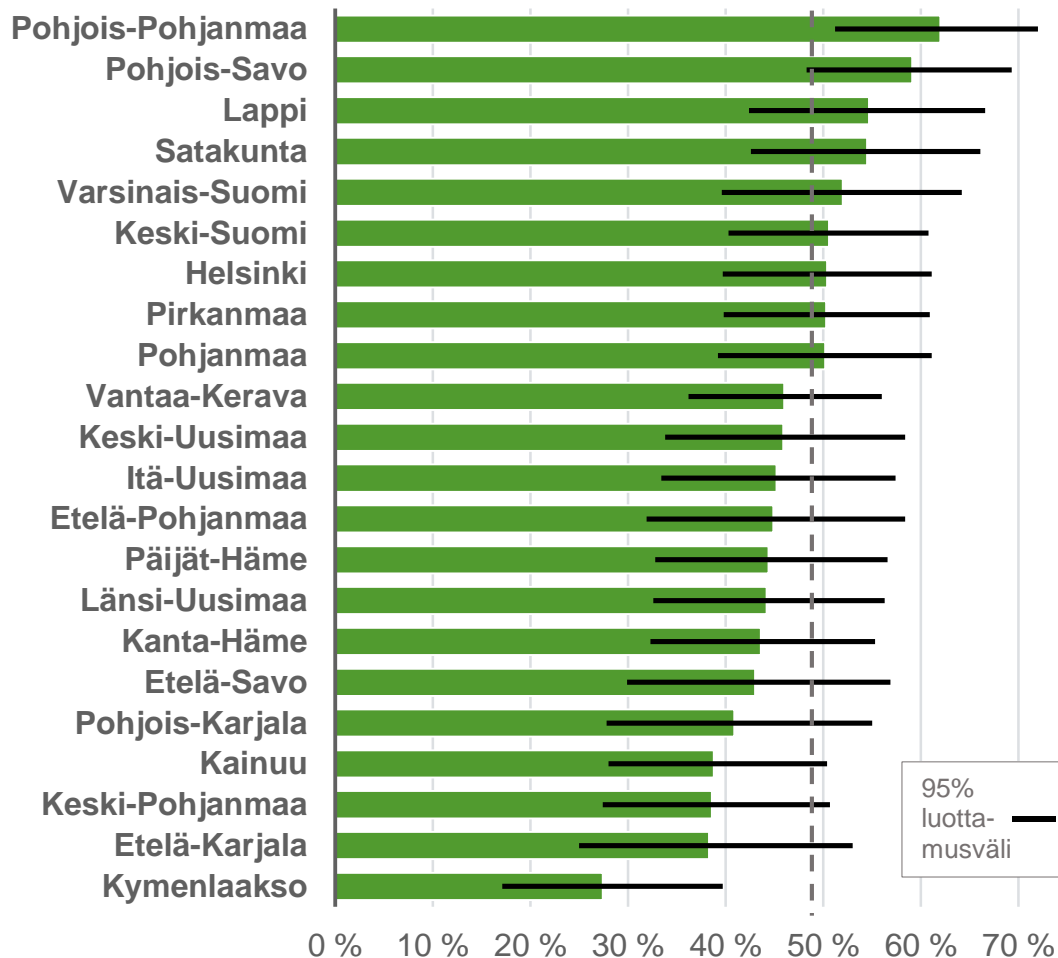

Itsemurha-ajatuksia ilmoittaneiden palvelujen käyttö mielenterveyteen liittyvien ongelmien vuoksi (%) 2018 ja 2020

Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

Itsemurha-ajatuksia ilmoittaneiden avun hakemisessa on alueellisia eroja: paras tilanne Pohjois-Pohjanmaalla, heikoin Kymenlaaksossa.

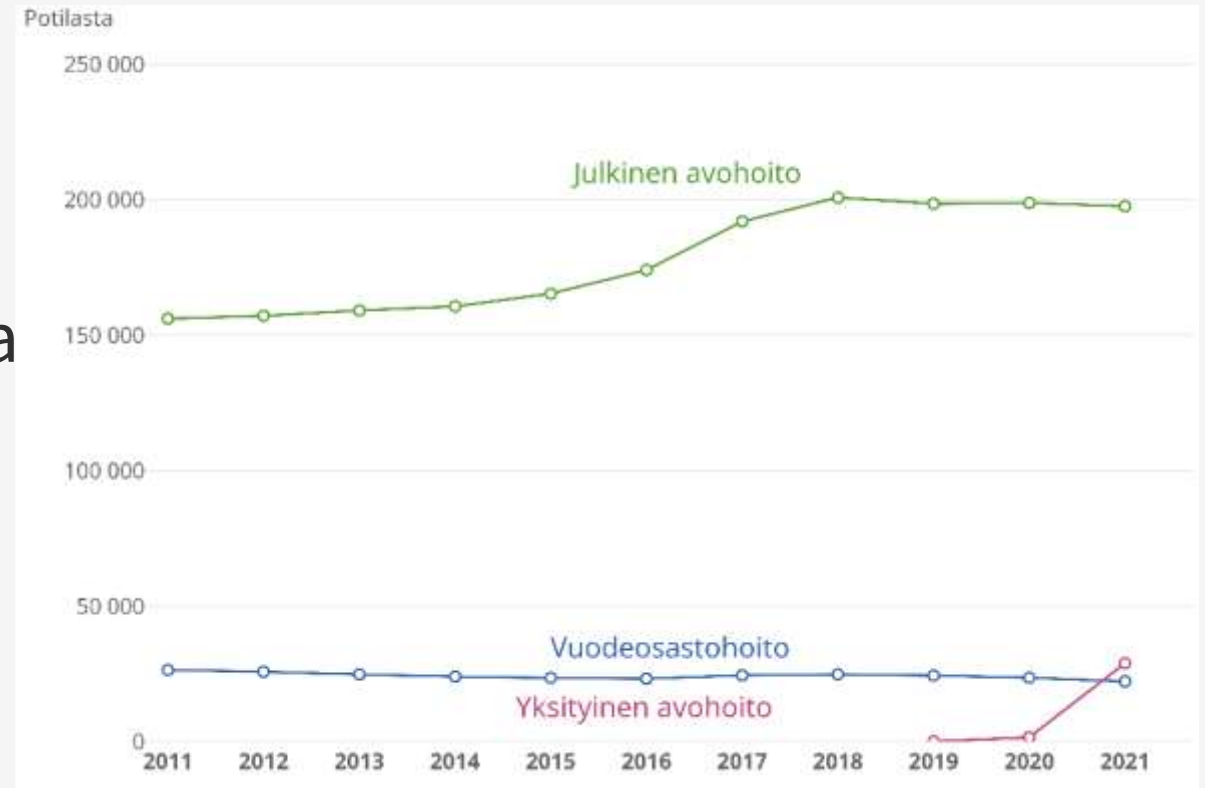
Lähde: FinSote 2020, THL

Itsemurha-ajatuksia ilmoittaneiden mielenterveyspalvelujen käyttö (%)

Itsemurha-ajatuksia kokeneista lähes puolet oli käynyt terveystalveluissa mielenterveysongelmien vuoksi. Avun hakeminen oli toteutunut parhaiten Pohjois-Pohjanmaalla, jossa itsemurha-ajatuksia ilmoittaneista yli 60 % oli käynyt terveystalveluissa mielenterveysongelmien vuoksi, ja heikoin Kymenlaaksossa, jossa vastaava osuus oli alle 30 %.

Psykiatrisen erikoissairaanhoidon potilaiden määrä vuosina 2011–2021.

- Vuonna 2021 psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettiin n. 225 000 potilasta
- Käyntejä psykiatrisessa avohoidossa oli n. 1.9 miljoonaa
- Hoitojaksot ovat lyhentyneet -> joka toinen hoitojakso alle viikon mittainen

Lähde: Kyrölä & Järvelin 2022

Päihteiden käytön esiintyvyys ja palvelujen käyttö

Päihteiden käyttö väestötasolla

Pitkäaikaisten terveyshaittojen riski

- 5% korkea riski (n. 207 000 hlö)
 - 8% kohtalainen riski (n. 357 000 hlö)
- (Mäkelä ym. 2018)

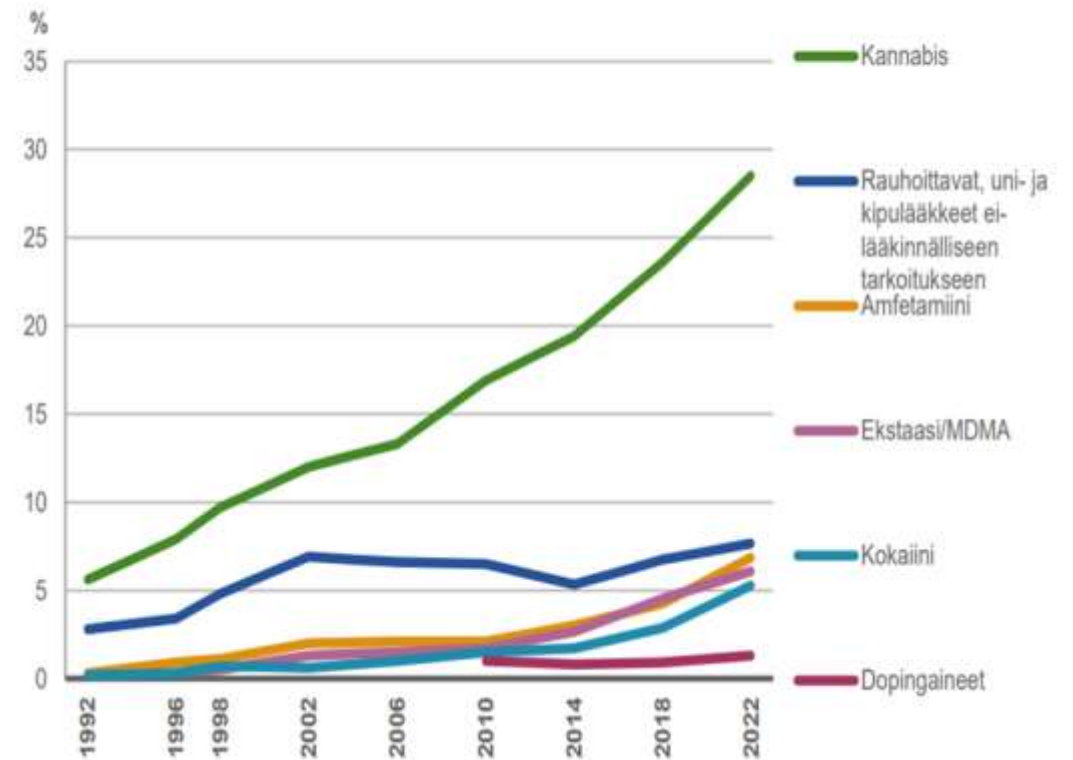
Vuonna 2017 amfetamiineja ja opioideja ongelmallisesti käyttäviä oli 0,9-1,3% 15-65-vuotiaista (Rönkä ym. 2020)

Alkoholijuomien kulutus 100-prosenttisenä alkoholina 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohti 1960–2021

*) Tilastoimattomassa kulutuksessa tilastointivan muutos vuodesta 2000

Kuvio 1. Kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15–69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992–2022, %.

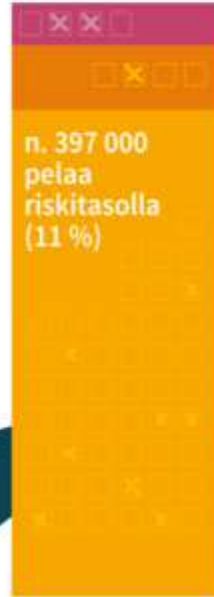

Lähde: Karjalainen ym. 2023

Rahapelihaitat Suomessa

RAHAPELIONGELMAN ESIINTYVYYS

112 000 suomalaisella on rahapeliongelma

1,4 % todennäköinen rahapeli riippuvuus

1,6 % ongelmapelaaminen

n. 397 000 pelaa riskitasolla (11 %)

- Rahapelihaitat voivat olla terveydellisiä, taloudellisia tai sosiaalisia
- Rahapelihaitat yleisimpiä miehillä ja nuoremmissa ikäryhmissä
- 4,1 % 8.-9. luokan oppilaista pelaa rahapelejä viikoittain
- Rahapelihaitat yhteydessä sosioekonomiseen eriarvoisuuteen: haitat esimerkiksi yleisempiä työttömällä kuin työssäkäyvillä
- Joka viidennellä ollut läheinen, jolla rahapelihaittoja

Lähde: Suomalaisen rahapelaaminen 2019 – väestökyselyn aineisto

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Päihteisiin liittyvä perustason palvelujen käyttö

Perusterveydenhuolto, päihdetyön palvelumuoto 2020-2022 (Avohilmo)

	2020	2021	2022
Asiakkaat	40 332	40 378	40 656
Käynnit	527 587	565 256	550 389
Käynnit / asiakas	13,1	14	13,5

Matalan kynnyksen arjen tuki ja palvelut, esim. vertaistuki, päivätoiminta jne.
(kolmannen sektorin toimijat)

Päihdehuollon erityispalvelut, 2015, 2020 ja 2021 (Sotkanet, PT-vsk)

	2015	2020	2021
Päihdehuollon avopalveluissa asiakkaita	45 956	33 956	32 280
Päihdehuollon laitoksissa asiakkaita	15 317	10 968	10 870
Päihdehuollon asumispalveluissa asiakkaita	4 188	3 822	3 775
Huumeiden käyttäjien terveysneuvonnassa asiakkaita	15 549	13 140	-

Sosiaalityö

- sis. aikuissosiaalityö, asumisen tuki, täydentävä toimeentulotuki, lastensuojelu, kuntouttava työtoiminta, sosiaalipäivystys, kotiin vietävät palvelut, jne.

Alkoholiin ja huumeisiin liittyvä erikoissairaanhoidon avohoito sekä terveydenhuollon vuodeosastohoito (PT-vsk)

Erikoissairaanhoidon avohoito

	2017	2018	2019	2020	2021
Alkoholisairaudet (potilaat, lkm)	20 483	20 846	21 291	19 424	18 783
Huumesairaudet (potilaat, lkm)	10 353	10 944	11 440	11 656	11 409

Terveydenhuollon vuodeosastohoito (sisältää terveyskeskusten vuodeosastohoidon sekä erikoissairaanhoidon sairaaloiden vuodeosastohoidon)

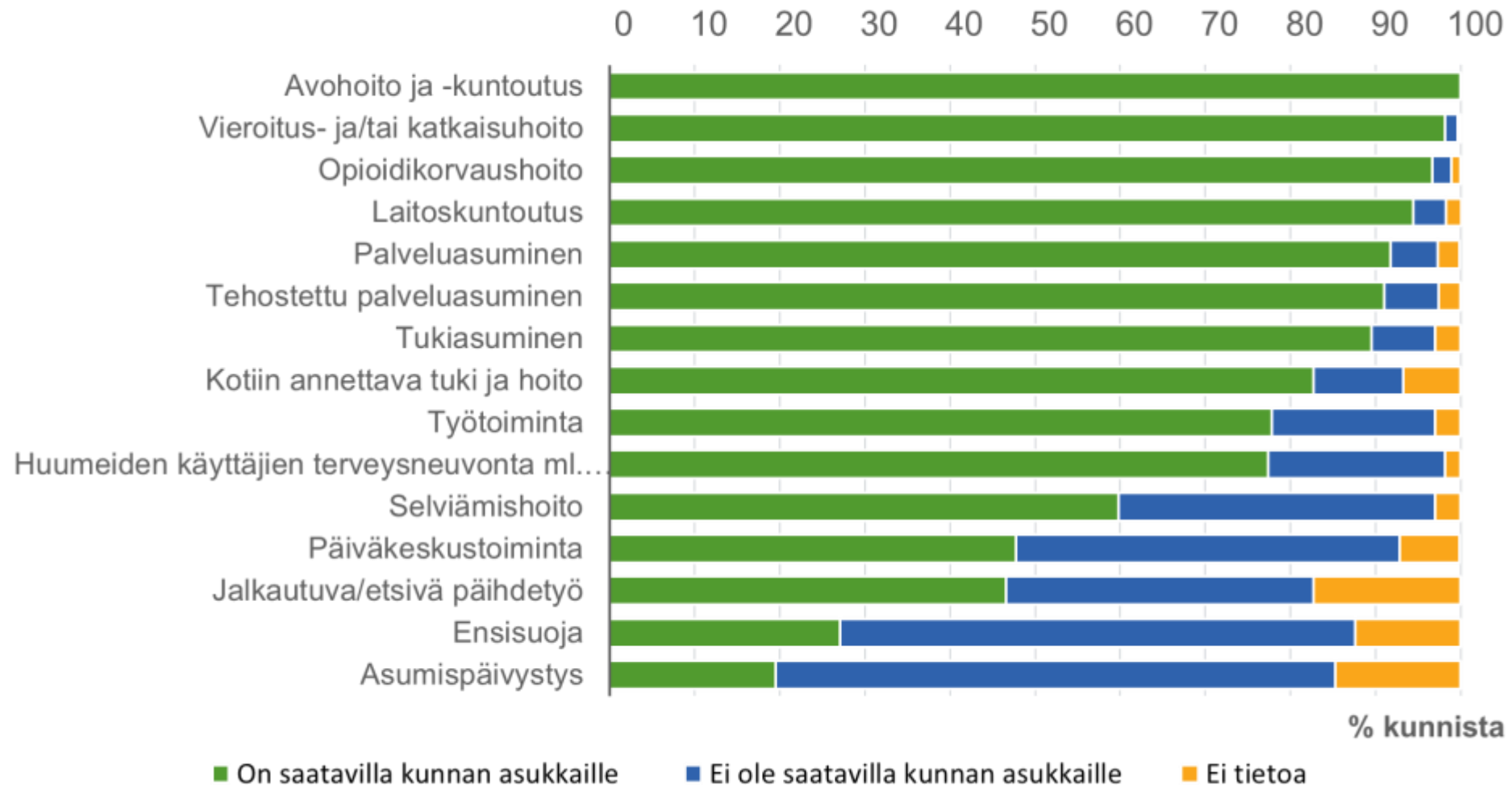
	2017	2018	2019	2020	2021
Alkoholisairaudet (potilaat, lkm)	12 817	12 521	12 225	11 533	11 238
Huumesairaudet (potilaat, lkm)	5 253	5 999	6 067	6 207	5 464

Alkoholin riskikulutusta esiintyy kolmasosalla tehohoitoa tarvitsevista potilaista (Hietanen S, 2021)

Palvelut rahapelihaittoihin

- **Rahapeliongelman hoito on osa päihdepalveluita:** hyvinvointialueilla ja tulevaisuuden sote-keskuksissa
 - Tunnistaminen ja hoitoon ohjaus peruspalveluissa
 - Samankaltaiset palvelutarpeet kuin päihdeongelmissa (esim. avo- ja laitoshoido, vertaistuki, sosiaali- ja terveydenhuolto), mutta usein tarvitaan apua myös talous- ja velkatilanteeseen
- Palveluja on hyvinvointialueilla jossain määrin tarjolla, mutta niiden saavutettavuutta ja laadun varmistamista on edelleen kehitettävä
 - Käypä hoito -suosituksen muotoilu meneillään
- Rahapelihaitat eivät vielä kirjaudu juuri lainkaan esimerkiksi terveydenhuollon rekistereihin, ja arviota palvelujen käyttäjien määrästä on toistaiseksi vaikea tehdä
 - Sekä valtakunnallista kehittämistyötä että alueellista työtä tarvitaan palveluiden käytön näkyväksi tekemisessä

Kunnissa ja alueilla saatavilla olevat päihde- ja riippuvuuspalvelut 2022

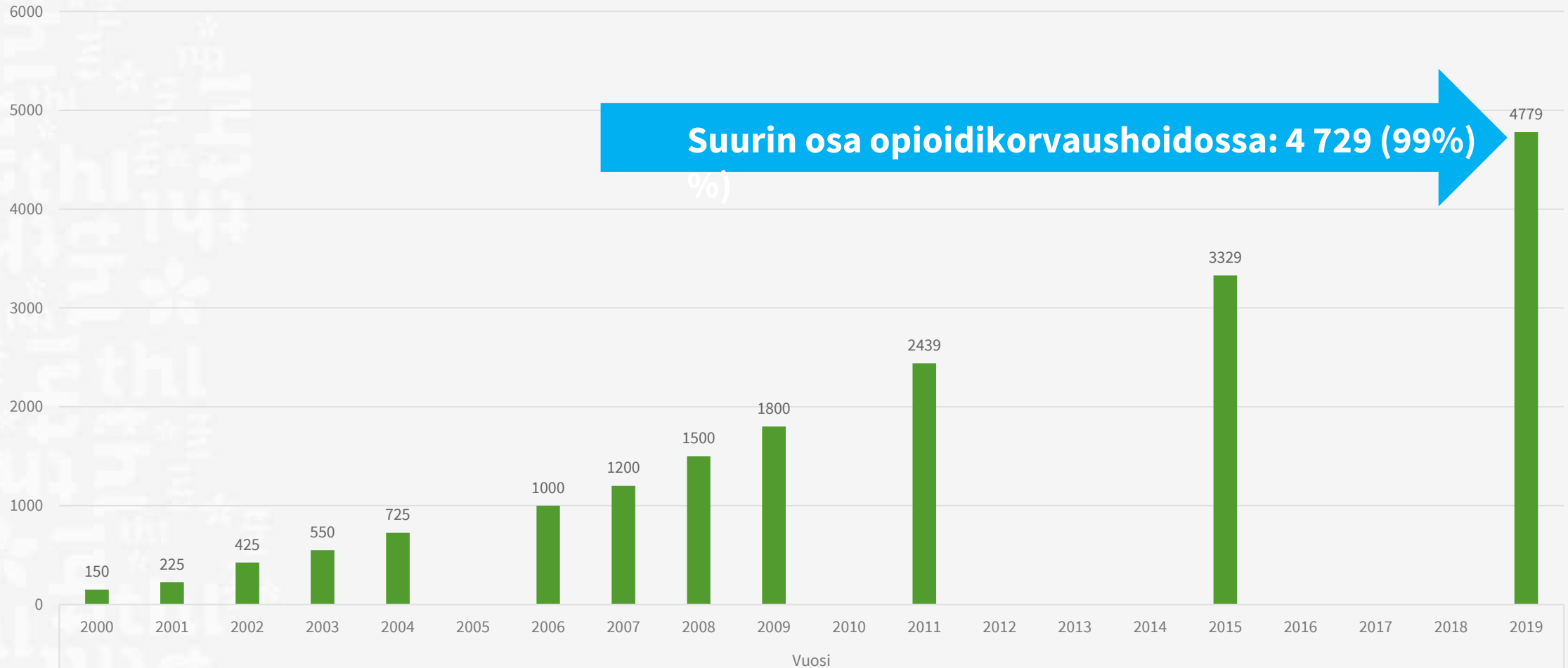

Laitosmuotoinen päihdehoito ja -kuntoutus vuonna 2020

- Identifioitiin 45 yksikköä
- Vuonna 2020 yhteensä hieman alle 3 700 asiakasta vastanneissa 34 yksikössä
- Asiakaspaiikkoja vuonna 2020 yhteensä 486. Puolet yksiköistä pieniä, enintään 12 asiakaspaiikkaa.
- Laitosjaksoja vuonna 2020 yhteensä yli 4 900
- Puolet laitosjaksoista enintään 30 päivää (keskiarvo 52)
 - Pituuteen vaikuttavat asiakkaiden elämäntilanteet, päihdeongelmien vakavuus ja laatu ja kuntien käytännöt maksusitoumuksissa
- Noin 9 prosenttia keskeytyneitä laitosjaksoja
 - 80-prosenttisesti asiakkaan itsensä keskeyttämä
- Reilussa kolmanneksessa (35 %) tutkimukseen vastanneista yksiköistä käyttöaste yli 75 prosenttia vuonna 2020 – laskua tapahtui vuodesta 2019 (44 % yli 75 % käyttöaste)
- Kuntoutushenkilöstöä syksyllä 2021 yhteensä 380 henkilöä, muuta henkilöstöä 95 henkilöä
- Keskimäärin 11,9 työntekijää / yksikkö
- Eniten lähihoitajia, sairaanhoitajia ja sosionomeja

Lähde: Nevalainen ym. 2022

Arviot opioidivieroitus- ja korvaushoidossa olevien määristä vuosien 2000–2019 aikana (n)

Lähde: Partanen ym. 2022

Kansallinen asiakaspalautekysely mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluihin

Miksi asiakaspalaute on tärkeää?

- Potilaan / asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa palvelujen ja palveluprosessien kehittämiseen
- Ongelmakohtien ja onnistumisen tunnistaminen potilaan / asiakkaan näkökulmasta
=> asiakaslähtöisten palvelujen kehittäminen

Millaisista yksiköistä yksiköistä asiakaspalautetta?

Aikuisten mielenterveyspalvelujen avohoitoyksiköt

Yhdistetyt mielenterveys- ja päihdepalvelujen avohoitoyksiköt

~~Terveystieteiden tutkimuskeskukset ja työskentelevät psykiatrit ja psykiatriset sairaalahoito- ja depressiohoitajat~~

Katkaisuhoito tai päihdekuntoutus laitoksessa

Aikuisten psykiatrinen sairaalahoito

A-klinikat ym. päihdehuollon avohoito

~~Asumispalvelut~~

~~Huumeidenkäytön ja päihde- ja mielenterveysneuvonta~~

~~Vertaistoiminta, päiväkeskukset ym. arjen tukipalvelut~~

Yhteenveto parhaimmista asiakaskokemuksista mielenterveyspalveluissa

	Avohoidon mielenterveys- ja miellä-palvelut	Psykiatriset sairaalat
Paras asiakaskokemus	<p>Kohteluun liittyvät väittämät</p> <p>Kansalliset väittämät:</p> <ul style="list-style-type: none">-Avun saaminen tarvittaessa-Kokonaisvaltainen välittäminen-Päätökset tehty yhteistyössä-Turvallisuus-Hoidon jatkuminen tiedossa-Palvelun ymmärrettävyys-Palvelun hyödyllisyys <p>Yhteyden saaminen hoitopaikkaan</p>	<p>Kohteluun liittyvät väittämät</p> <p>Sääntöjen perusteltavuus</p> <p>Kansalliset väittämät:</p> <ul style="list-style-type: none">-Avun saaminen tarvittaessa-Kokonaisvaltainen välittäminen-Turvallisuus-Hoidon jatkuminen tiedossa-Palvelun ymmärrettävyys-Palvelun hyödyllisyys <p>Läheisten mukaan otto</p>

Yhteenveto huonoimmista asiakaskokemuksista mielenterveyspalveluissa

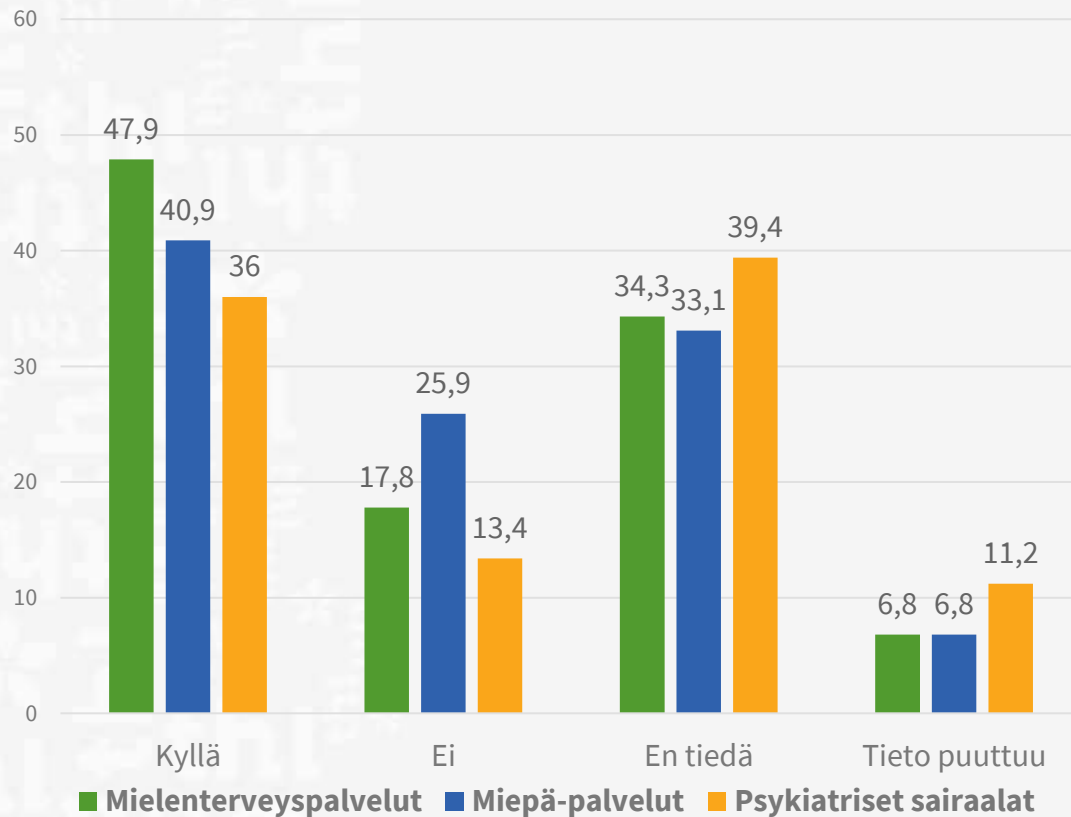
	Avohoidon mielenterveys- ja miellä-palvelut	Psykiatriset sairaalat
Huonoin asiakaskokemus	Tiedonsaanti -vertaistuesta -järjestöistä -oikeuksista potilaana -sairaudesta -hoidon sisällöstä -lääkehoidosta Hoito helpottanut elämää Läheisten mukaan otto	Tiedonsaanti -vertaistuesta -järjestöistä -oikeuksista potilaana -sairaudesta -hoidon sisällöstä -lääkehoidosta Turvallisuuden tunne hoitopaikassa

Yhteenveto parhaimmista ja huonoimmista asiakaskokemuksista päihde- ja riippuvuuspalveluissa

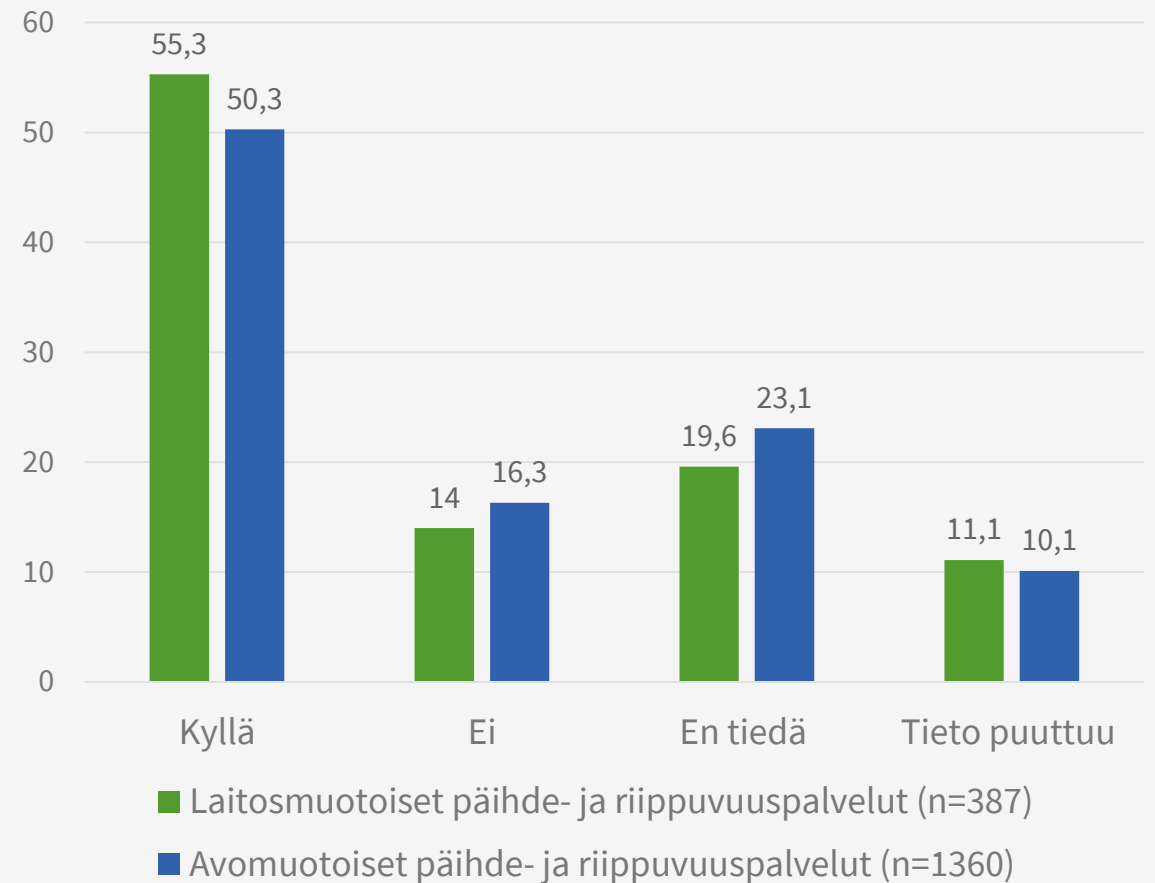
	Avopalvelut	Laitospalvelut
Paras asiakaskokemus	Koin saamani hoidon/palvelun hyödylliseksi	Koin saamani hoidon/palvelun hyödylliseksi
	Saamani tieto hoidosta/palvelusta on ollut ymmärrettävää	Saamani tieto hoidosta/palvelusta on ollut ymmärrettävää
	Minut on hyväksytty sellaisena kuin olen	Minut on kohdattu kunnioittavasti
	Minut on kohdattu kunnioittavasti	Sain apua kun sitä tarvitsin
	Olen saanut tarvittaessa yhteyden hoitopaikkaani helposti	Olen halutessani voinut kertoa avoimesti ongelmistani
Huonoin asiakaskokemus	Olen saanut tietoa oikeuksistani asiakkaana/potilaana	Läheiseni on otettu mukaan hoitoon, kun olen sitä toivonut
	Olen saanut tietoa vertaistuesta, jota voi saada tilanteen kokeneilta	Olen päässyt tapaamaan lääkäriä, kun olen sitä tarvinnut
	Olen saanut tietoa minulle sopivista arkeen tukea antavista järjestöjen palveluista	Olen saanut tietoa oikeuksistani

Hoitosuunnitelma

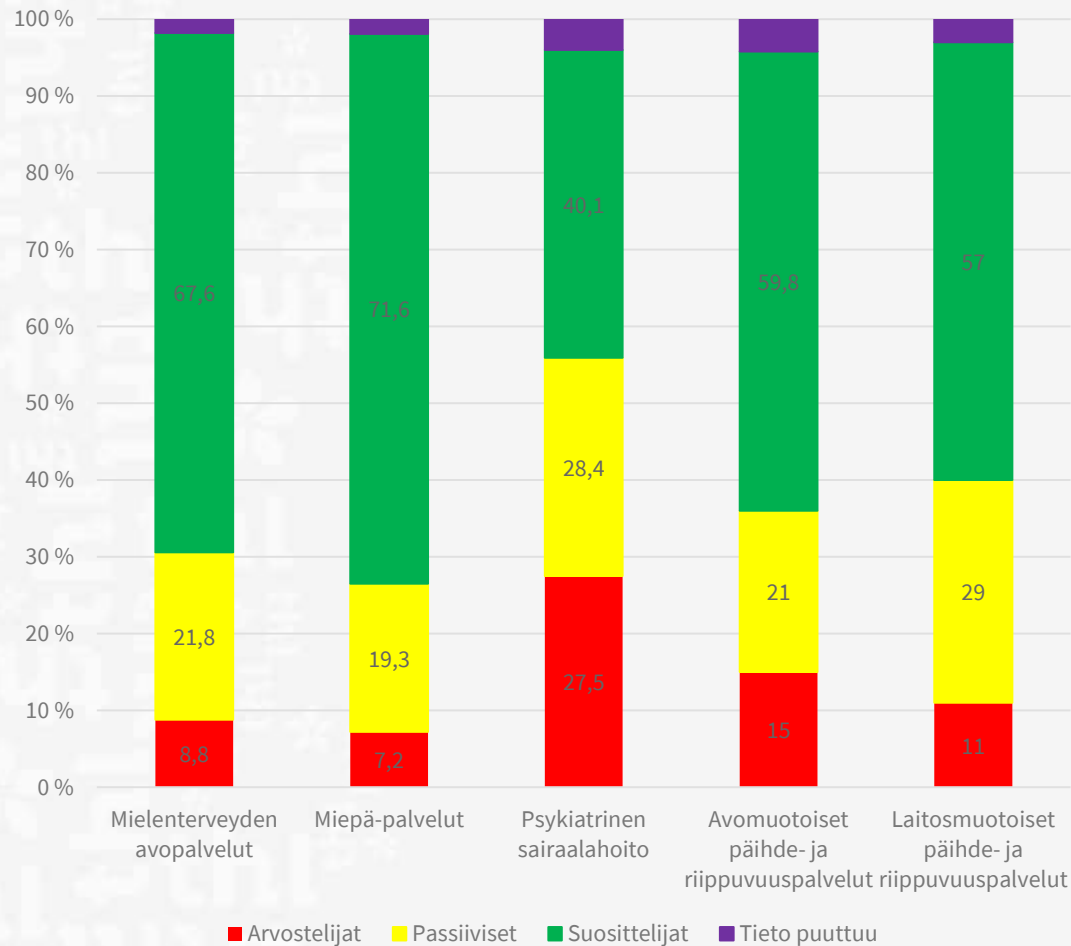
Mielenterveyspalvelut, miepä-palvelut ja psykiatriset sairaalat (%)

Avo- ja laitospalvelu- ja riippuvuuspalvelut (%)

Kuinka todennäköisesti suosittelisit saamaasi palvelua omaisellesi tai ystävällesi, jos hän olisi samassa tilanteessa? (%)

- Suosittelijoita eniten miepä-palveluissa ja mielenterveyden avopalveluissa
- Arvostelijoita etenkin psykiatrisessa sairaalahoidossa (tahdosta riippumaton hoito selittänee tätä)

KIITOS!

Yhteystiedot:

Kristiina Kuussaari

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
kristiina.kuussaari(at)thl.fi

Kirjallisuutta

Heiskanen M (2023) Päihde- ja riippuvuuspalvelut manner-Suomen kunnissa 2022: Tuloksia kuntakyselystä.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-012-5>

Hietanen S (2021) Alcohol related health problems in critically ill patients. Oulu, Oulun yliopisto 2021
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526229683.pdf>

Karjalainen K ym. (2023) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041236168>

Kyrölä A & Järvelin J (2022) Psykiatrinen erikoissairaanhoido 2021. Psykiatristen hoitajaksojen kesto lyheni yhä. THL, Tilastoraportti 42/2022.

Mäkelä P ym. (toim.) (2018) Näin suomi juo – Suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Nevalainen E ym. (2022) Laitosmuotoisen päihdehoidon ja – kuntoutuksen saatavuus ja käytetyt menetelmät 2021. THL Työpaperi 12/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-848-4>

Partanen A. ym. (2022) Opioidikorvaushoidossa olevien määrä jatkanut kasvuaan 2019. Suom Lääkäril 2022;77:e32696.
www.laakarilehti.fi/e32696.

Rönkä S, Ollgren J ym. (2020) Amfetamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyys Suomessa vuonna 2017.
<https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo15450.pdf>

Viertö S. ym. (2022) Kansallinen asiakaspalautekysely mielenterveys- ja päihdepalveluissa: Suunnittelu, toteutus ja tulokset
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-900-9>